

Research Paper

Conditions and Characteristics of Criminal Proceedings of Legal Entities in Crimes against the Environment in Iran's Legal System

Mohammad Ebrahimi*¹

1. Department of Criminal Law and Criminology, University of Tehran. Tehran, Iran.

ARTICLE INFO

PP: 378-390

Use your device to scan and
read the article online

Keywords: *Criminal
Procedure, Crimes Against
The Environment, Legal
entities*

Abstract

With the amendment of the Penal Law in 2012, the prosecution of legal entities in all crimes, especially environmental crimes, has become significantly easier for the authorities. Prior to this change, the possibility of holding a legal person liable for an environmental crime depended on the previous conviction of the person concerned (usually an employee or board member of the company) in a criminal court. Such trials often took too long and often failed to establish guilt and lead to convictions, making it impossible to hold the company responsible. Now, in order to hold a legal person liable for an environmental crime, such a previous conviction of an individual is no longer required. Therefore, the legislator considered that environmental crimes require faster prosecution of collective entities, regardless of the responsibility of their perpetrators - such as the members of the corporate bodies or their employees who committed the crime.

Citation: Ebrahimi, M. (2024). **Conditions and Characteristics of Criminal Proceedings of Legal Entities in Crimes against the Environment in Iran's Legal System.** *Geography (Regional Planning)*, 14(55), 378-390.

DOI: 10.22034/jgeoq.2024.451704.4102

* **Corresponding Author:** Mohammad Ebrahimi **Email:** mrmohammadebrahimi1367@gmail.com
Copyright © 2024 The Authors. Published by Qeshm Institute. This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Extended Abstract

Introduction

At first, the legal subjects in the criminal law were only human beings, and with the development of the criminal law, companies, both those with legal personality and those without legal personality, were also included as legal subjects. After the formation of legal persons. Gradually, their spectacular presence in various fields, along with many benefits, also created problems. As the commission of crime by legal entities and the acquisition of financial benefits, attracted the attention of governments. However, the criteria of criminal responsibility for real persons "maturity, reason and choice" were not compatible with the nature of legal persons, and in this way, the requirements of society justified criminal liability for legal persons and on the other hand Another such responsibility is not consistent with the principles of criminal responsibility of real persons. For this reason, when faced with the commission of a crime by legal entities, the governments are satisfied with the punishment of their managers. Although the proofs in the main, with an algebraic view and looking at the goat as a social risk, the insurance responsibility of legal persons has been pushed forward, in any case, the responsibility of legal persons is not the only one. The security measures were accepted based on determining the punishment for them, and this way Criminal accountability of legal persons entered the legal systems of the world.

Although accepting the criminal responsibility of legal persons has countless benefits, including preventing the dangerous behavior of the legal person, but we cannot ignore the obstacles and problems of this path. And it is necessary to see how the obstacles can be removed or reduced to a minimum in order to prevent the commission of crime by legal persons and to use appropriate work and conflict resolution He did not punish them. The noteworthy issue is that predicting the criminal liability of legal entities and the consequences of that reveals behind-the-scenes issues that have turned less minds towards them. In any case, the creation of this new institution will cause changes in the structure of the legal system and will create many changes that may change the previous

system and organization of criminal laws . Article 143 of the Criminal Code 92, while considering the criminal liability of legal persons as an exception to the principle of criminal liability of real persons, does not require that it be committed in the name of a legal person or in the interests of a legal person The law has foreseen it. A correct definition and interpretation of these conditions, while clarifying the concept of legal representative, will cause the area of criminal responsibility of a legal person to be determined appropriately. Because after identifying the criminal responsibility of a legal entity, crimes attributable to them must be explained in the first place. It seems that Article 143 of the Islamic Penal Code approved in 1392 does not have a specific logic regarding how to realize the criminal responsibility of legal entities, and the existing bases in this regard are not comprehensive and do not include all examples of crimes of legal entities; Based on this, the writer tries to analyze the discussed topic from the point of view of jurisprudence and law by studying and analyzing the sources.

Methodology

This article is based on descriptive-analytical research method and based on library evidence, in the form of extracting documents and collecting images and photos related to the investigation of the evolution of decorative arts such as painting, cloth and pottery during the Ilkhanid period, which is a response to the research questions are presented.

Results and Conclusion

Criminal prosecution of environmental violations is a necessary tool to ensure compliance with environmental laws. Of course, not every environmental violation should be criminalized, but when criminal violations occur, both companies and individuals must be held accountable to protect the environment and public health, uphold the rule of law, and bring environmental criminals to justice. On the other hand, judicial policy in this area should be implemented decisively and with zero tolerance. But a mere criminal approach without taking into account preventive measures and proportionate non-criminal reactions, some of which are stated in the law

of hunting and fishing, including public education, will not be completely successful and effective; Therefore, it seems that the differential criminalization of environmental crimes with the use of appropriate punishments, as well as the strengthening of

environmental protection guards and the use of judges with expertise in the field of the environment and the formation of specialized courts along with training and targeted preventive measures to achieve the goals Environmental laws are effective.

References

1. Abdollahi, Fatemeh (2013), explanation of charges in Iranian law and international documents, *Judicis magazine*, 2013, 71 [In Persian]
2. Dibaji Shishvan, Samira, Azizi, Gholamreza (2013), investigation of the institution of suspension of prosecution from its inception to the approval of the law of criminal procedure approved in 2013, *Kanun Marzak Publication*, No. 39-40, 2014 [In Persian]
3. Hajiani, Hadi (1386), *Rights of Representation*, Tehran: Nesar Negar [In Persian]
4. Khaleghi (2014), *Points in Criminal Procedure*, Tehran: Shear Danesh [In Persian]
5. Khoei, Seyyed Abulqasem (Bita), *Minhaj al-Salehin*, Najaf, Al Khoei Islamic Foundation, Bita, Vol.2 [In Persian]
6. Mozenzadegan, Hasan Ali, Koshki, Gholamhasan (2018), the application of differential criminal procedure to legal entities in the preliminary investigation stage, *Criminal Law Research*, No. 29 [In Persian]
7. Najafi Javaheri, Sheikh Mohammad Hassan (1362), *Jawaharlal Kalam*, Beirut, Dar Ihya al-Trath al-Arabi, 1362 [In Persian]
8. Pourqasem, Ali, Bashiriyeh, Tehmorth (2018), *Criminal Provisions for Legal Entities*, Iranian and International Comparative Legal Research Quarterly, p. 46 [In Persian]
9. Pourqasem, Ali, Bashiriyeh, Tehmorth (2018), *Criminal security arrangements for legal entities*, Iranian and International Comparative Legal Research Quarterly, No. 46, 2018 [In Persian]
10. Qanawati Khalafabadi (1380), *the general theory of representation in Iranian and British law*, doctoral thesis on private law, Faculty of Humanities, Tarbiat Modares University [In Persian]
11. Rahmdel, Mansour (2013), *Criminal Procedure Code*, Tehran: Judge [In Persian]
12. Ramezani, Kivan (2016), *Referencing Confession and Testimony in Criminal Matters in Contemporary Jurisprudence and Subject Law*, Master's Thesis, Tehran Central Azad University, Prof. Erhanma Ali Behraminejad. [In Persian]

انجمن ژئوپلیتیک ایران

فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)

دوره ۱۴، شماره ۵۵، تابستان ۱۴۰۳

شاپا چاپی: ۶۴۶۲-۲۲۲۸ شاپا الکترونیکی: ۲۱۱۲-۲۷۸۳

Journal Homepage: <https://www.jgeoqeshm.ir/>

مقاله پژوهشی

شرایط و ویژگی‌های دادرسی کیفری اشخاص حقوقی در نظام حقوقی ایران

محمد ابراهیمی* - گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

چکیده	اطلاعات مقاله
<p>با اصلاح قانون مجازات در سال ۱۳۹۲، پیگرد قانونی اشخاص حقوقی در همه جرایم به خصوص جرایم زیست‌محیطی برای مقامات به طور قابل توجهی آسان‌تر شده است. قبل از این تغییر، امکان مسئول دانستن یک شخص حقوقی برای یک جرم زیست‌محیطی به محکومیت قبلی فرد مورد نظر (معمولاً یک کارمند یا عضو هیئت مدیره شرکت) در یک دادگاه کیفری بستگی داشت. چنین دادگاهی اغلب زمان بسیار طولانی می‌برد و اغلب در اثبات گناه و منجر به محکومیت شکست می‌خورد، که باعث می‌شد مسئول دانستن شرکت مورد نظر غیرممکن شود. اکنون، برای مسئول دانستن شخص حقوقی برای یک جرم زیست‌محیطی، دیگر نیازی به چنین محکومیت قبلی یک فرد نیست. بنابراین قانونگذار در نظر گرفت که جرایم زیست‌محیطی نیاز به پیگرد سریع‌تر نهادهای جمعی، صرف نظر از مسئولیت مرتکبین آنها - مانند اعضای ارکان شرکت یا کارمندان آنها که مرتکب جرم شده‌اند - دارند.</p>	<p>شماره صفحات: ۳۹۰-۳۷۸</p>
	<p>از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید</p>
	<p>واژه‌های کلیدی:</p>
	<p>آیین دادرسی کیفری، جرایم علیه محیط زیست، اشخاص حقوقی</p>

استناد: ابراهیمی، محمد، (۱۴۰۳). آیین دادرسی کیفری - جرایم علیه محیط زیست - اشخاص حقوقی. فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، ۱۴(۵۵)، صص: ۳۹۰-۳۷۸

DOI: 10.22034/jgeoq.2024.451704.4102

مقدمه

در ابتدا، موضوعات حقوقی در قانون جزا تنها انسان‌ها بودند، و همراه با توسعه قانون جزا، شرکت‌ها، چه آنهایی که دارای شخصیت حقوقی بودند و چه آنهایی که فاقد شخصیت حقوقی بودند، نیز به عنوان موضوعات حقوقی گنجانده شدند. پس از شکل‌گیری اشخاص حقوقی، رفته رفته حضور چشمگیر آنها در عرصه‌های مختلف در کنار فواید بسیار، مشکلاتی را نیز بوجود آورد. بطوریکه ارتکاب جرم توسط اشخاص حقوقی و دستیابی به منافع مالی، توجه دولت‌ها را جلب کرد. لیکن معیارهای مسئولیت کیفری برای اشخاص حقیقی "بلوغ، عقل و اختیار" با ماهیت اشخاص حقوقی سازگار نبود و بدین نحو از یک سو مقتضیات جامعه مسئولیت کیفری را برای اشخاص حقوقی توجیه می‌کرد و از سوی دیگر چنین مسئولیتی با مبانی مسئولیت کیفری اشخاص حقیقی همخوانی نداشت. به همین خاطر دولت‌ها در مواجهه با ارتکاب جرم از سوی اشخاص حقوقی به مجازات مدیران آنها بسنده می‌نمودند. هرچند اثباتی‌ها در اصل با نگاه جبرگرایانه و نگرستن به بزه به عنوان یک خطر اجتماعی مسئولیت تأمینی اشخاص حقوقی را پیش کشیدند تا مسئولیت کیفری، به هر حال مسئولیت اشخاص حقوقی نه تنها برپایه پیش بینی اقدامات تأمینی بلکه براساس تعیین کیفر برای آنها پذیرفته شد و از این رهگذر پاسخ دهی کیفری اشخاص حقوقی وارد نظام‌های حقوقی دنیا شد.

گرچه پذیرش مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی فواید بی شماری دارد از جمله بازدارندگی از رفتارهای خطر آفرین شخص حقوقی، ولی نمی‌توان از موانع و مشکلات این مسیر غافل ماند. و باید دید از چه طریقی می‌توان موانع را از میان برداشت یا آنها را به حداقل رساند تا با استفاده از ساز و کار مناسب و حل تعارض‌ها، از ارتکاب جرم توسط اشخاص حقوقی جلوگیری کرد و به نحو شایسته ای آنها را مجازات نمود. مسأله قابل توجه این است که پیش بینی مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی و پیامدهای ناشی از آن مسایل پشت پرده‌ای را ظاهر می‌کند که کمتر ذهن‌ها را به سوی خود معطوف کرده است. به هر حال ایجاد این نهاد جدید باعث تغییراتی در پیکره نظام حقوقی می‌شود و تحولات بسیاری را بوجود می‌آورد که ممکن است نظام بندی و سازماندهی قبلی قوانین کیفری را با تغییراتی روبرو کند. ماده ۱۴۳ ق.م.ا. ۹۲ ضمن اینکه مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی را استثنایی بر اصل مسئولیت کیفری اشخاص حقیقی دانسته، دو شرط ارتکاب به نام شخص حقوقی یا در راستای منافع شخص حقوقی بوسیله نماینده قانونی آن را پیش بینی کرده است. تعریف و تفسیری درست از این شرایط ضمن روشن ساختن مفهوم نماینده قانونی سبب می‌شود که قلمرو مسئولیت کیفری شخص حقوقی به نحو مناسبی مشخص گردد. زیرا پس از شناسایی مسئولیت کیفری شخص حقوقی در وهله اول باید جرایم قابل انتساب به آنها تبیین گردد.

با تصویب قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی به عنوان یک نهاد مورد توجه قانونگذار قرار گرفت؛ هرچند تا قبل از تصویب قانون مذکور، قوانین دیگری به این مسئله به طور مختصر و جزئی پرداخته بودند؛ اما تصویب این قانون مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی را به‌عنوان یک نهاد و یک تأسیس حقوقی وارد قاموس حقوقی ایران نمود. ضرورت توجه به این مسئله از منظر فقهی از آنجایی سرچشمه می‌گردد که مطابق اصل ۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، ضروری است قوانین و مقررات کشور منطبق با احکام و موازین شرعی باشد. ماده ۱۴۳ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ اشعار می‌دارد: در مسئولیت کیفری اصل بر مسئولیت شخص حقیقی است و شخص حقوقی در صورتی دارای مسئولیت کیفری است که نماینده قانونی شخص حقوقی به نام یا در راستای منافع آن مرتکب جرمی شود. مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی مانع مسئولیت اشخاص حقیقی مرتکب جرم نیست.

به نظر می‌رسد ماده ۱۴۳ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ منطبق مشخصی در خصوص چگونگی تحقق مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی ندارد و مبانی موجود در این خصوص جامع نبوده و همه مصادیق جرائم اشخاص حقوقی را در برنمی‌گیرد؛ بر همین مبنا نگارنده با مطالعه و تدقیق در منابع سعی دارد موضوع مورد بحث را از نظر گاه فقه و حقوق مورد واکاوی قرار دهد.

مبانی نظری

ویژگی‌های دادرسی جرایم اشخاص حقوقی

اشخاص حقوقی به عنوان قدرت‌های مدرن امروزی بسیاری از وسایل و منابعی را که برای جامعه ایجاد خطر می‌کنند در اختیار دارند و از این حیث صدمات گسترده‌ای را به منافع جامعه وارد می‌سازند. از این رو، باید مسئولیت آنها بر معیاری متمایز و در عین حال موسّع‌تر از معیار اشخاص حقیقی بنیان گذاشته شود. همانطور که بیشتر اشخاص حقوقی دارای شخصیتی مستقل از اعضاء هستند و در صورت کشف یک جرم از جانب این اشخاص باید بتوان جرم ارتكابی و شخصی را که باید مجازات شود شناسایی کرد. با توجه به این شرایط باید مقرراتی منسجم وجود داشته باشد تا بتوان جرایم ارتكابی و شخص مجرم را تعقیب، محاکمه و مجازات کرد. با این اوصاف، مراحل مختلف دادرسی کیفری که شامل کشف، تعقیب، تحقیقات مقدماتی، صدور حکم و اجراء هستند با هدف تفکیک جرایم ارتكابی در حیطه فعالیت اشخاص حقوقی، نیازمند قوانین منسجم و مختص اشخاص حقوقی هستند که این موضوع، ضرورت بررسی موضوع را در مورد جرایم اشخاص حقوقی توجیه می‌کند.

گفتار اول: تحقیقات مقدماتی

مرحله تحقیقات مقدماتی یکی از مهم‌ترین مراحل دعوای عمومی است در اصل باید عنوان کرد که تحقیقات مقدماتی رکن اساسی هر پرونده کیفری را تشکیل می‌دهد. لذا وجود عدل و انصاف و برابری در کنار دقت عمل و سرعت رسیدگی مناسب در این مرحله می‌تواند باعث بالا بردن کیفیت مراحل بعدی دادرسی کیفری در خصوص اشخاص حقوقی و یا اشخاص حقیقی شود. قانونگذار در ماده ۹۰ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب سال ۱۳۹۲ اقدام به تعریف تحقیقات مقدماتی نموده است. حال سوالی که در اینجا مطرح می‌گردد این است که چنانچه متهم موضوع ماده ۹۰ قانون آیین دادرسی کیفری شخص حقوقی باشد این نوع تحقیقات با چه کیفیتی باید صورت پذیرد و آیا تفاوتی از این حیث میان شخص حقیقی و حقوقی وجود دارد یا خیر؟ در پاسخ باید بیان نمود به جهت وجود دو شخصیت مستقل برای شخص حقوقی و مقام مسئول آن تعقیب و تحقیق از این اشخاص متفاوت است به عبارت دیگر با شناسایی مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی قانون‌گذار باید آیین دادرسی ویژه‌ای را برای اشخاص مذکور تعیین نماید یعنی یک آیین دادرسی کیفری افتراقی در تحقیقات این اشخاص حاکم باشد. از آنجایی که اشخاص حقوقی نمی‌توانند نزد مقام قضایی به عنوان متهم حاضر شوند و به اتهامات خود پاسخ دهند الزامات قانونی و تشریفات دادرسی کیفری که در مورد اشخاص حقیقی قابل اجرا است در مورد اشخاص حقوقی قابلیت اعمال ندارد به عنوان مثال مقررات مربوط به احضار و تفهیم اتهام و اخذ آخرین دفاع درباره اشخاص حقوقی غیر قابل اجرا است و ماهیت و طبیعت نامحدود و غیر مادی اشخاص حقوقی اجرای این تشریفات را غیر ممکن می‌سازد. قانونگذار متهم حقوقی را نماینده قانونی شخص حقوقی می‌داند و نماینده قانونی کسی است که موجب قانون و یا قرارداد دارای اختیار است مانند مدیرعامل و هیئت مدیره و وکیل شرکت نماینده قانونی یا قراردادی است. با توجه به اینکه قانونگذار ما مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی را پذیرفته است، در مواد ۶۸۸ تا ۶۹۶ از بخش یازدهم قانون آیین دادرسی جرایم نیروهای مسلح و دادرسی الکترونیکی را به مقررات مربوط به آیین دادرسی جرایم اشخاص حقوقی اختصاص داده است.

بند اول: فرایند تعقیب اشخاص حقوقی

فرایند تعقیب اشخاص حقوقی شامل مراحل همچون احضار شخص حقوقی، تفهیم اتهام و اخذ آخرین دفاع می‌باشد. با توجه به اینکه مسئولیت کیفری شخص حقوقی مستقل از شخص حقیقی است و اینکه در بسیاری از موارد ممکن است مدیرعامل و یا اعضای هیئت مدیره به لحاظ ارتكاب جرم تحت تعقیب قرار گیرند لذا ترتیبات رسیدگی به جرایم اشخاص حقوقی از جمله احضار این اشخاص باید متفاوت از اشخاص حقیقی باشد به عنوان مثال چنانچه مدیرعامل شرکتی متهم به کلاهبرداری است مقام قضایی به لحاظ حفظ حقوق سایر اعضای شرکت و سهامداران باید جداگانه اقدام به احضار نماینده قانونی شرکت یا وکیل شرکت کند و صرف احضار مدیرعامل برای پاسخگویی به اتهامات خود و شخص حقوقی کفایت نمی‌کند.

الف) امکان احضار اشخاص حقوقی و جلب (نماینده قانونی)

با بررسی قانون آیین دادرسی کیفری در می‌یابیم که شرایط احضار اشخاص حقیقی و حقوقی با یکدیگر متفاوت است بدین شکل که، ماده ۶۸۸ قانون آیین دادرسی کیفری عنوان می‌کند: در زمانی که ادله کافی برای انتساب اتهام به شخص حقوقی وجود داشته باشد علاوه بر شخص حقیقی، شخص حقوقی نیز با رعایت مقررات می‌بایست وکیل یا نماینده قانونی خود را معرفی کند^۱. شخص حقوقی که دارای وجود اعتباری است در مرحله وجود و بقاء محتاج اشخاصی است که به اداره امور آن بپردازند. به عبارت دیگر اعمال نظریه نمایندگی لازمه زندگی اقتصادی اشخاص حقوقی است و آنچه در خارج وجود دارد مدیران و نمایندگان شخص حقوقی است و ارتباط اعمال حقوقی مدیران با دارایی موجود اعتباری حرکت و فعالیت آن را ممکن می‌سازد. ایجاد صلاحیت و اختیار برای شخص نماینده اغلب به موجب اراده اصیل صورت می‌گیرد. در واقع، اراده جوهر این قسم از نمایندگی است که صلاحیت و اختیار تصرف را در اراده نماینده ایجاد می‌کند و البته پذیرش نماینده نیز در مواردی مطرح می‌شود^۲.

با این اوصاف، هرگاه دلیل کافی برای توجه اتهام به اشخاص حقوقی وجود داشته باشد، به جهت اینکه امکان حضور شخص حقوقی وجود ندارد شخص حقیقی که اتهام متوجه او است احضار خواهد شد و به شخص حقوقی اخطار می‌شود تا مطابق مقررات نماینده قانونی یا وکیل خود را معرفی کند. با حضور نماینده شخص حقوقی، تنها اتهام انتسابی به شخص حقوقی وفق مقررات برای وی تبیین می‌شود. بدیهی است با توجه به اینکه نماینده متهم تلقی نمی‌شود، هیچ یک از الزامات و محدودیت‌های مقرر در قانون برای متهم، در مورد وی اعمال نمی‌شود^۳.

ب) تبیین (تفهیم) اتهام

تفهیم اتهام یکی از مهمترین حقوق اشخاص در مرحله تحقیقات مقدماتی است به شکلی که در ماده ۱۱۳ قانون آیین دادرسی کیفری علت احضار یکی از موارد الزامی احضارنامه ذکر شده است^۴. در جایی که شخص حقیقی (مدیران) در هیئت مدیره شخص حقوقی مرتکب جرم شود، تفهیم اتهام به مدیران مذکور صورت می‌پذیرد اما در فرضی که شخص حقوقی قابل تعقیب باشد پس از احضار نماینده آن فقط موضوع اتهام به ایشان تفهیم می‌گردد^۵. در این جا قانونگذار واژه ای را خلق کرده و آن اینکه به جای واژه تفهیم اتهام واژه تبیین اتهام در متن قانون آورده شده است که اگر مقایسه ای با نظرات اداره کل حقوقی را در مورد عاقله بفرمایید سوال های متعددی از جمله اینکه آیا عاقله باید تفهیم اتهام شود، برای او قرار صادر شود، به زندان فرستاده شود و اگر محکوم شود می‌توان آن را بازداشت کرد و سوال هایی از این قبیل مطرح است. برای جلوگیری از این وضعیت در مورد اشخاص حقوقی از عبارت تفهیم اتهام استفاده نشد خوشبختانه در اصلاحات به تبعیت از وضعیتی که در مورد اشخاص حقوقی پیش بینی شده بود تبصره ای به ماده ۸۵ اضافه شد و همین وضعیت را برای عاقله پیش بینی کرد اگر از ابتدا این وضعیت برای آن مقرر می‌شد ما شاهد این سوال ها نبودیم، عاقله مسئولیت کیفری ندارد در اینجا شخصی که به نمایندگی حاضر می‌شود متهم نیست و قانونگذار مصمم بوده است از واژه دیگری استفاده کند. اتهام به ایشان تفهیم و اظهارات از او اخذ می‌شود، بنابراین در بحث تفهیم اتهام شخصیت مرتکب جرم ملاک است. همچنین با توجه به اصول حاکم بر آیین دادرسی کیفری مشخص می‌شود یکی از ویژگی های تفهیم اتهام شخصی بودن آن است^۶، چراکه عبارت ماده ۶۸۸ به شخص متهم به عنوان تفهیم شونده تصریح می‌نماید. اما درخصوص تفهیم اتهام

۱- ماده ۶۸۸ ق آذک: «هرگاه دلیل کافی برای توجه اتهام به اشخاص حقوقی وجود داشته باشد، علاوه بر احضار شخص حقیقی که اتهام متوجه او میباشد، با رعایت مقررات مربوط به احضار، به شخص حقوقی اخطار میشود تا مطابق مقررات نماینده قانونی یا وکیل خود را معرفی نماید. عدم معرفی وکیل یا نماینده مانع رسیدگی نیست».

۲- حاجانی، هادی، حقوق نمایندگی، تهران، نشر نگار، ۱۳۸۶، ص ۴۹

۳- مؤلفن زادگان، حسنعلی، کوشکی، غلامحسین، کاربست آیین دادرسی کیفری افتراقی نسبت به اشخاص حقوقی در مرحله تحقیقات مقدماتی، پژوهش حقوق کیفری، ش ۲۹، ۱۳۹۸، ص ۵۷

۴- ماده ۱۱۳ ق آذک: در احضار نامه اسم و شهرت احضار شده و تاریخ و علت احضار و محل حضور و نتیجه عدم حضور باید قید شود.

تبصره - در جرائمی که مصلحت اقتضاء نماید، علت احضار و نتیجه عدم حضور ذکر نخواهد شد.

۵- برای مطالعه بیشتر ر. ک قنوتی خلف آبادی، نظریه کلی نمایندگی در حقوق ایران و انگلیس، رساله دکتری حقوق خصوصی، دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۸۰، صص ۴۰-۴۳

۶- عبداللهی، فاطمه، تفهیم اتهام در حقوق ایران و اسناد بین الملل، نشریه قضاوت، ش ۷۱، ۱۳۹۰، ص ۴۱

به شخص حقوقی باید گفت اتهام برای خود شخص حقوقی قابلیت تفهیم ندارد، بلکه برای نماینده قانونی آن تبیین می شود، زیرا شخص حقوقی، خود، نمی تواند مستقلاً طرف خطاب واقع شود.

همچنین باید توجه داشت که در خصوص اشخاص حقوقی، تفهیم اتهام موضوعیت ندارد، بلکه مقامات رسیدگی کننده، اتهام وارده به شخص حقوقی را برای نماینده قانونی یا وکیل شخص حقوقی تبیین می کنند. لازم به ذکر است به استناد تبصره ماده ۶۸۸ قانون آیین دادرسی کیفری، فردی که رفتار وی موجب توجه اتهام به شخص حقوقی شده است نمی تواند نمایندگی آن را عهده دار شود زیرا اگر نماینده، خود در جایگاه متهم قرار گیرد، نسبت به شخص حقیقی تفهیم اتهام انجام می شود و شخص حقوقی باید نماینده دیگری را که اتهام متوجه وی نیست معرفی کند، چراکه به موجب تبصره ماده ۶۸۸ قانون آیین دادرسی کیفری فردی که رفتار وی موجب توجه اتهام به شخص حقوقی شده است نمی تواند نمایندگی آن را عهده دار شود. مبنای این قضیه نیز پیشگیری از تعارض منافع میان منافع شخص حقوقی و شخص حقیقی است.

در نهایت می توان نتیجه گرفت پس از حضور نماینده شخص حقوقی، اتهام وفق مقررات برای وی تبیین می شود. حضور نماینده شخص حقوقی تنها جهت انجام تحقیق و یا دفاع از اتهام انتسابی به شخص حقوقی است و بر اساس ماده ۶۸۹ قانون آیین دادرسی کیفری هیچ یک از الزامات و محدودیت های مقرر در قانون برای متهم، در مورد وی اعمال نمی شود.

ج) جلب متهم

در رابطه با جلب متهم در فرایند دادرسی اشخاص حقوقی باید به ماده ۶۸۹ قانون آیین دادرسی کیفری ۲ مراجعه کرد. بر اساس این ماده در صورتی که مدیران اشخاص حقوقی مرتکب جرم گردند و بر فرض عدم حضور بدون عذر موجه جلب آنان بلامانع است اما امکان جلب نماینده قانونی اشخاص حقوقی وجود ندارد. همچنین حضور نماینده شخص حقوقی تنها جهت انجام تحقیق و یا دفاع از اتهام انتسابی به شخص حقوقی است و هیچ یک از اقدامات و محدودیت های مقرر برای متهم در مورد وی اعمال نمی شود. بنابراین در صورت عدم حضور بدون عذر موجه نماینده قانونی شخصیت حقوقی جلب و یا صدور قرار تامین در مورد او مجاز نمی باشد.

همچنین باید توجه داشت که اصولاً حضور در مراجع قضایی حق متهم است و احضار شخص متهم در ابتدا برای احیای حق خود او می باشد. از طرفی متهم باید در برابر نقض مقررات اجتماعی نیز پاسخگو باشد بنابراین اگر حاضر نشود از جهت مسئولیتی که در قبال جامعه دارد جلب مقبول است در این موارد نیز هنگامی که شخص حقوقی نماینده ای نمی فرستد از حق خود صرف نظر نموده است چون امکان جلب وی وجود ندارد اثر مسئولیت وی در قبال نقض مقررات جامعه با تجویز رسیدگی غیابی تامین شده است لذا دیگر بحث جلب مطرح نیست و رسیدگی ادامه می یابد.

بند دوم: تعلیق تعقیب

تعلیق تعقیب از جمله نهادهایی است که به عنوان یکی از ابزارهای مهم سیاست قضازدایی مورد توجه قانونگذار در ماده ۸۱۳ قانون آیین دادرسی کیفری قرار گرفته است. در تعلیق تعقیب دادستان می تواند پس از اخذ موافقت متهم و در صورت ضرورت با اخذ تأمین متناسب، تعقیب وی را از شش ماه تا دو سال معلق کند و متهم را مکاف به انجام یکسری دستورات کند.

۱- ماده ۶۸۸ ق آ د ک هرگاه دلیل کافی برای توجه اتهام به اشخاص حقوقی وجود داشته باشد، علاوه بر احضار شخص حقیقی که اتهام متوجه او می باشد، با رعایت مقررات مربوط به احضار، به شخص حقوقی اخطار می شود تا مطابق مقررات نماینده قانونی یا وکیل خود را معرفی نماید. عدم معرفی وکیل یا نماینده مانع رسیدگی نیست.

تبصره - فردی که رفتار وی موجب توجه اتهام به شخص حقوقی شده است، نمی تواند نمایندگی آن را عهده دار شود.

۲- ماده ۶۸۹ ق آ د ک: پس از حضور نماینده شخص حقوقی، اتهام وفق مقررات برای وی تبیین می شود. حضور نماینده شخص حقوقی تنها جهت انجام تحقیق و یا دفاع از اتهام انتسابی به شخص حقوقی است و هیچ یک از الزامات و محدودیت های مقرر در قانون برای متهم، در مورد وی اعمال نمی شود.

۳- ماده ۸۱ - در جرایم تعزیری درجه شش، هفت و هشتم مجازات آنها قابل تعلیق است، چنانچه شاکی وجود نداشته، گذشت کرده یا خسارت وارده جبران گردیده باشد و یا با موافقت بزه دیده، ترتیب پرداخت آن در مدت مشخصی داده شود و متهم نیز فاقد سابقه محکومیت مؤثر کیفری باشد، دادستان می تواند پس از اخذ موافقت متهم و در صورت ضرورت با اخذ تأمین متناسب، تعقیب وی را از شش ماه تا دو سال معلق کند. در این صورت، دادستان متهم را حسب مورد، مکلف به اجرای برخی از دستورهای زیر می کند: الف - ارائه خدمات به بزه دیده در جهت رفع یا کاهش آثار زیان بار مادی یا معنوی ناشی از جرم یا رضایت بزه دید ب - ترک اعتیاد از طریق مراجعه به پزشک، درمانگاه، بیمارستان و یا به هر طریق دیگر، حداکثر ظرف شش ماه ب - خودداری از اشتغال به کار یا حرفه معین، حداکثر به مدت یکسال ت - خودداری از رفت و آمد به محل یا مکان معین، حداکثر به مدت یکسال ث - معرفی خود در زمان های معین به شخص یا مقامی به تعیین دادستان، حداکثر به مدت یکسال ج - انجام دادن کار در ایام یا ساعات معین در مؤسسات عمومی یا عام المنفعه یا تعیین دادستان، حداکثر به مدت یکسال چ - شرکت در کلاس ها یا جلسات آموزشی، فرهنگی و حرفه ای در ایام و ساعات معین حداکثر، به مدت یکسال ح - عدم اقدام به رانندگی با وسایل نقلیه موتوری و تحویل دادن گواهینامه، حداکثر به مدت یک سال خ - عدم حمل سلاح دارای مجوز یا استفاده از آن، حداکثر به مدت یک سال د - عدم ارتباط و ملاقات با شرکاء جرم و بزه دیده به تعیین دادستان، برای مدت معین ذ - ممنوعیت خروج از کشور و تحویل دادن گذرنامه با اعلام مراتب به مراجع مربوط، حداکثر به مدت شش ماه تبصره ۱ - در صورتی که متهم در مدت تعلیق به اتهام ارتکاب یکی از جرایم مستوجب حد، قصاص یا تعزیر درجه هفت و بالاتر (ا) مورد تعقیب قرار گیرد و تعقیب وی منتهی به صدور کیفرخواست گردد و یا دستورهای مقام قضایی را اجراء نکند، قرار تعلیق، لغو و با رعایت مقررات مربوط به تعدد تعقیب به عمل می آید و مدتی که تعقیب معلق بوده است، جزء مدت مرور زمان

ماده فوق‌الذکر مرتبط با بحث حاضر یعنی تعلیق تعقیب است که «در راستای اصل موقعیت داشتن یا مناسب بودن تعقیب به عنوان یکی از جایگزین‌های تعقیب کیفری در اختیار دادستان به عنوان مقام تعقیب قرار دارد تا چنانچه وی عواقب سوء فرایند کیفری و محکومیت متهم (نظیر انگ مجرمیت، آشنایی با محیط زندان و طرق ارتکاب جرم و ...) را بیشتر از منافع آن برای جامعه بداند، دعوی عمومی را برای مدتی به حالت تعلیق درآورد تا اگر متهم در این مدت، جرمی مرتکب نشود، دیگر او را برای آن جرم تعقیب ننماید. تعلیق تعقیب به شرح پیش‌بینی‌شده در ماده ۸۱ نوعی تعلیق مراقبتی، یعنی همراه با انجام تکالیفی توسط متهم است. همان‌گونه که در صدر ماده پیش‌بینی شده است، صدور قرار تعلیق تعقیب منوط به موافقت متهم می‌باشد. لزوم اخذ موافقت متهم در این قرار، به دلیل پیش‌بینی تکالیفی بر عهده او در دوره تعلیق است، زیرا اگر او با تعلیق تعقیب خود موافق نبوده و مثلاً مدعی بی‌گناهی و خواستار اثبات آن باشد، تکالیفی را هم که بر عهده اش گذاشته خواهد شد، انجام نخواهد داد. برای افزایش اثربخشی نهاد تعلیق تعقیب، موافقت متهم باید هم نسبت به اصل قرار و هم نسبت به نوع تکالیفی که برای او مقرر می‌شود، جلب گردد. ماده دیگری که در ارتباط با قرار تعلیق تعقیب، قابلیت تأمل دارد، ماده (۸۲) قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ است. طبق ماده مذکور در جرائم تزییری درجه شش، هفت و هشت که مجازات آنها قابل تعلیق است، مقام قضائی می‌تواند به درخواست متهم و موافقت بزه دیده یا مدعی خصوصی و با اخذ تأمین متناسب، حداکثر دو ماه مهلت به متهم بدهد تا برای تحصیل گذشت شاکی یا جبران خسارت ناشی از جرم اقدام کند^۱.

در نهایت باید عنوان کرد که علیرغم اینکه قانونگذار اشاره‌ای به امکان استفاده اشخاص حقوقی از این امکان را ندارند اما با نگاهی به ماهیت ماده ۸۱ و ۸۲ و اصول حقوقی می‌توان نتیجه گرفت که در صورت وقوع جرم اعم از جرایم زیست محیطی یا دیگر جرایم توسط اشخاص حقوقی، دادستان در صورت لزوم می‌تواند تعقیب شخص حقوقی را معلق کرده و آن را از این نهاد منتفع سازد تا شخص حقوقی مرتکب جرم زیست محیطی در مقام جبران خسارت و بعضاً اعاده به وضع سابق برآید.

بند سوم: قراردادهای تامین کیفری اشخاص حقوقی

هنگامی که متهم به دادسرا احضار و تفهیم اتهام می‌شود، به منظور دسترسی بعدی به متهم و حضور به موقع وی، جلوگیری از فرار یا مخفی شدن او و تضمین حقوق بزه دیده و جبران ضرر و زیان وی، مقام تحقیق (بازپرس یا دادیار) باید قرار مناسبی را به عنوان قرار تامین صادر و از متهم اخذ کند.

الف) انواع قراردادهای تامین اشخاص حقوقی

قراردادهای تامین کیفری عمومی در قانون جدید آیین دادرسی کیفری از التزام به حضور با قول شرف به عنوان ساده‌ترین قرار آغاز شده و تا با داشتن موقت که شدیدترین قرار تامین کیفری است، در ده گروه دسته‌بندی شده است. در مورد قرار تامین کیفری نسبت به نماینده شخص حقوقی نیز باید بیان داشت که صدور چنین قراردادی نسبت به نماینده یاد شده فاقد وجاهت قانونی است. صدور قراردادهای مذکور صرفاً نسبت به مدیرعامل و یا اشخاص تصمیم‌گیرنده شخص حقوقی امکان‌پذیر است، مطابق ماده ۶۸۹ قانون آیین دادرسی جرایم نیروهای مسلح و دادرسی الکترونیکی پس از حضور نماینده شخص حقوقی اتهام وفق مقررات برای وی تبیین می‌شود حضور نماینده شخص حقوقی جهت انجام تحقیق و دفاع از اتهام انتسابی به شخص حقوقی است و هیچ‌یک از الزامات و محدودیت‌های مقرر در قانون برای متهم در مورد وی اعمال نمی‌شود. همچنین مطابق ماده ۶۹۰ قانون مذکور قانون‌گذار اقدام به تعیین قراردادهای تامین کیفری اشخاص حقوقی نموده است. با توجه به عدم امکان صدور چند قرار تامین کیفری برای اتهام واحد در مورد اشخاص حقیقی به نظر می‌رسد که در مورد

محسوب نمی‌شود. چنانچه متهم از اتهام دوم تبرئه گردد، دادگاه قرار تعلیق را ابقاء می‌کند. مرجع صادرکننده قرار مکلف است به مفاد این تبصره در قرار صادره تصریح کند. تبصره ۲ - قرار تعلیق تعقیب، ظرف ده روز پس از ابلاغ، قابل اعتراض در دادگاه صالح است. تبصره ۳ - هرگاه در مدت قرار تعلیق تعقیب معلوم شود که متهم دارای سابقه محکومیت کیفری مؤثر است، قرار مزبور بلافاصله به وسیله مرجع صادرکننده لغو و تعقیب از سر گرفته می‌شود. مدتی که تعقیب معلق بوده است، جزء مدت مرور زمان محسوب نمی‌شود. تبصره ۴ - بازپرس می‌تواند در صورت وجود شرایط قانونی، اعمال مقررات این ماده را از دادستان درخواست کند. تبصره ۵ - در مواردی که پرونده به‌طور مستقیم در دادگاه مطرح می‌شود، دادگاه می‌تواند مقررات این ماده را اعمال کند. تبصره ۶ - قرار تعلیق تعقیب در دفتر مخصوصی در واحد سجل کیفری ثبت می‌شود و در صورتی که متهم در مدت مقرر، ترتیبات مندرج در قرار را رعایت ننماید، تعلیق لغو می‌گردد.

۱ - دیباجی شیوان، سمیرا، عزیزی، غلامرضا، بررسی نهاد تعلیق تعقیب از پیدایش تا تصویب قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲، نشریه کانون مرکز، ۳۹-۴۰، ۱۳۹۴، صص ۲۴-۲۵

اشخاص حقوقی نیز قرار های فوق قابل جمع نباشد (اصل مانع الجمع بودن قرارهای تامین کیفری) بنابر این مرجع قضایی باید با رعایت اصل تناسب تامین منحصرأ یکی از قرار زیر را صادر نماید:

الف: قرار ممنوعیت انجام بعضی از فعالیت های شغلی که زمینه ارتکاب مجدد جرم را فراهم می کنند
ب: قرار منع تغییر ارادی در وضعیت شخص حقوقی از قبیل انحلال، ادغام و تبدیل که باعث دگرگونی و از دست دادن شخصیت حقوقی می شود.

قرارهای تامین ده گانه ای که در ماده ۲۱۷ قانون آیین دادرسی کیفری پیش بینی شده در مورد اشخاص حقوقی صادر نمی شود این دو قرار تامین با توجه به اقتضائات شخص حقوقی پیش بینی شده است. در ماده ۶۹۰ قانون آیین دادرسی قرار ممنوعیت انجام برخی از فعالیت های شغلی مطرح شده است و اگر شخص حقوقی شرکت و یا سازمانی است که فعالیت آن مجرمانه است مثلاً محیط زیست را آلوده می کند در قالب قرار پیش بینی شده در قانون بتوان جلوی این فعالیت ها را گرفت. قرار منع تغییر ارادی در بند «ب» ماده ۶۹۰ قانون آیین دادرسی کیفری آمده است، در مورد این بند نیز باید به مواردی توجه داشت، نخست اینکه؛ چنانچه تغییر غیر ارادی صورت پذیرد مسؤولیت متوجه کسی نخواهد بود. این تغییر چه به موجب قانون باشد یا به موجب قوه قاهره در هر صورت خارج از اختیار و اراده اداره کنندگان و مدیران شخص حقوقی است و خطر مجازات تخطی از این بند صرف نظر به مواردی است که به نحو ارادی تغییر در شخص حقوقی بوجود آورده شود. نکته دوم اینکه؛ موارد تغییر در شخص حقوقی تمثیلی است و محدود به انحلال، ادغام و تبدیل نمی شود. سوم اینکه؛ چنانچه تغییر وضعیت شخص حقوقی به گونه ای نباشد که آن را دگرگون یا باعث از بین رفتن شخصیت حقوقی شخص گردد مشمول بند «ب» ماده ۶۹۰ قانون آیین دادرسی کیفری نخواهد بود. نکته مهمی که در مورد این قرار وجود دارد این است که صدور این قرار در وضعیت یاد شده در ماده عملاً فعالیت شخص حقوقی متوقف را متوقف کند که خود این اقدام ممکن است سبب انحلال یا ورشکستگی شخص حقوقی شود که این موضوع مغایر با سیاست های اقتصادی و قوانین جاری است.^۱

لذا مشابه قرار تامین که برای اشخاص حقیقی صادر می شود تا از فرار وی جلوگیری شده باشد و فرد در دسترس باشد در اینجا نیز پیش بینی شده است تا قرار صادر شود تا از تغییر ارادی شخص حقوقی و تبدیل ماهیت آن تا زمانی که تکلیف اتهام مشخص نشده جلوگیری شود و وضعیت حقوقی آن ادامه داشته باشد. نکته دیگری که مطرح می شود این است که ما برای قرار تامینی دو مبنا داریم: یکی در دسترس بودن متهم و جلوگیری از فرار او که یا در مورد شخص حقوقی مطرح نیست و یا به شیوه گفته شده پیش بینی شده است و دوم مبنای تعیین خسارت وارده به بزه دیده است که در اینجا برای این موضوع قرار تامین خواسته مطابق مقررات صادر می شود.

ب) ضمانت اجرای تخطی و عدم رعایت تامین مأخوذه

در قسمت های قبل عنوان شد که قانونگذار دو نوع تامین، ۱- قرار ممنوعیت انجام بعضی از فعالیت های شغلی که زمینه ارتکاب مجدد جرم را فراهم می کنند و ۲- قرار منع تغییر ارادی در وضعیت شخص حقوقی از قبیل انحلال، ادغام و تبدیل که باعث دگرگونی و از دست دادن شخصیت حقوقی می شود، را برای اشخاص حقوقی که مرتکب جرم شده اند تعیین کرده است و در قسمت آخر بند «ب» ماده ۶۹۰ قانون آیین دادرسی کیفری^۲ نیز ضمانت اجرای تخطی و تخلف از این قرار را به این شکل مشخص کرده که در صورت تخطی شخص حقوقی نسبت با مجازات تعزیری درجه هفت یا هشت مواجه خواهد شد. با نگاهی به قسمت مذکور، ابهامی که در ذهن بوجود می آید مربوط می شود به عبارت مندرج در بند ۲ ماده مذکور که عنوان شده «تخلف از این ممنوعیت موجب مجازات است»، این ضمانت اجرا در بند مربوط به قرار تامین منع تغییر ارادی در وضعیت شخص حقوقی آمده است و با توجه به منطوق ماده، فقط مخصوص تخطی از این قرار است و نسبت به قرار بند اول یعنی قرار ممنوعیت انجام بعضی از فعالیت های شغلی تاثیری ندارد و نمی توان ضمانت اجرای بند دوم را با آن مرتبط دانست، لذا می توان نتیجه گرفت با توجه به قانون، تخطی از قرار مذکور فاقد ضمانت اجرا است.

۱ - پورقاسم، علی، بشیریه، تمهیر، قرارهای تامین کیفری اشخاص حقوقی، فصلنامه تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین الملل، ش ۴۶، ۱۳۹۸، ص ۱۴۰
۲ - ماده ۶۹۰ ق آذک: بند ۲: «... تخلف از این ممنوعیت موجب یک یا دو نوع از مجازاتهای تعزیری درجه هفت یا هشت برای مرتکب است.»

موارد دیگر که نیاز به بررسی دارند ابتدا بحث مجازات های مطرح در این بند است به شکلی که این مجازات ها نسبت به شخص حقیقی است که از قرار مذکور تخطی کرده است و شخص حقوقی در این حالت هیچ مسئولیتی نخواهد داشت. دیگری موضوع مجازات های درجه ۷ و ۸ مندرج در این بند است. همانطور که عنوان شد این دو مجازات برای تخطی از قرار مذکور پیش بینی شده اند و قاضی در مقام رسیدگی به پرونده به طور کامل اختیار دارد تا یک یا دو نوع مجازات انتخاب کند که با جرم و شرایط وقوع آن مرتبط باشد^۲ اما نسبت به اختیاری یا اجباری بودن در نظر گرفتن اصل مجازات باید متذکر شد که این مورد برای قاضی اجباری است یعنی وی اجبارا در این حالت مجازات را در نظر می گیرد اما در انتخاب نوع آن اختیار دارد.

ج) اعتراض به قرار تامین کیفری

با بررسی قانون آیین دادرسی کیفری در می یابیم قانونگذار در ماده ۶۹۰ قانون مذکور اعلام کرده که قرار های تامین کیفری مندرج در این ماده در مدت ۱۰ روز بعد از ابلاغ، در دادگاه صالحه قابلیت اعتراض دارد. منظور از دادگاه صالحه در این ماده دادگاه تجدید نظر، انقلاب و کیفری ۲ می باشد زیرا در حالتی که علیه شخص حقوقی در داسرا قرار صادر شود طبیعتا بسته به نوع جرم دادگاه کیفری ۲ یا دادگاه انقلاب صالح به رسیدگی به اعتراض به این قرار هستند و اگر این قرار در مرحله بدوی رسیدگی صادر شود قاعدتا مرجع بالاتر یعنی دادگاه تجدید نظر صالح به رسیدگی به اعتراض از قرار است. در قسمت قبل بیان شد که مرجع صالح به رسیدگی به اعتراض نسبت به قرارهای تامین کیفری که از سوی دادگاه صادر می شود طبق قانون دادگاه تجدیدنظر خواهد بود لذا باید عنوان کرد که تقسیم رسیدگی به جرایم در صلاحیت مستقیم دادگاه (درجات ۷ و ۸) یا در مقام رسیدگی به کیفرخواست تنظیمی از سوی داسرا تأثیری نداشته لذا در هر حال مرجع رسیدگی به اعتراض در فرض ذکر شده بر اساس قانون با دادگاه تجدیدنظر خواهی است^۳.

حال در مورد مدت زمان قانونی رسیدگی به اعتراض قرار های صادره علیه شخص حقوقی سوالی پیش می آید مبنی بر اینکه ابلاغ قرار تامین می بایست به چه کسی صورت گیرد (وکیل شخص حقوقی، اشخاص دارای حق امضا یا غیره...) تا بتوان پس از ابلاغ به آن شخص مبدا زمان اعتراض را محاسبه کرد؟ در پاسخ باید عنوان کرد که اعتراض به قرارهای تامین کیفری اصولا بخشی از امور دفاعی متهم است لذا باید بتوان که به کسانی که مطابق قانون مسؤولیت دفاع از شخص حقوقی را عهده دار هستند، ابلاغ نمود لذا ابلاغ قرارهای تامین کیفری مختص اشخاص حقوقی پس از تبیین اتهام به نماینده قانونی و یا نماینده قراردادی و حتی نماینده حقوقی اشخاص حقوقی عمومی و دولتی صحیح بوده و ایراد قانونی نخواهد داشت و نمایندگان قانونی نمی توانند با اعلام اینکه مثلا ذینفع نیستند یا سمتی ندارند از خود سلب مسؤولیت کنند.

در نهایت باید عنوان کرد که ابلاغ قرارهای تأمینی مذکور در ماده ۶۹۰ قانون آیین دادرسی کیفری در جلسه رسیدگی وکیل، نایب و نماینده معرفی شده دارنده حق امضاء و اداره کنندگان آن به منزله ابلاغ به شخص حقوقی است و مدت زمان اعتراض ده روزه از زمان ابلاغ به هر یک از اشخاص نامبرده خواهد بود و نمی توان عنوان کرد که چون ابلاغ به خود شخص حقوقی یا اداره ثبت شرکت ها انجام نشده و آن ها مطلع نشده اند، پس نحوه ابلاغ یا بحث فرجه دارای ایراد است^۴.

گفتار دوم: ادله اثبات

ادله اثبات دعوی عبارتند از اقرار، علم قاضی، شهادت و سوگند. باید توجه داشت برای اثبات وقوع یک عمل مجرمانه و نیز برای انتساب این عمل به متهم باید دلایلی وجود داشته و مورد ارزیابی قرار گیرند تا مقام قضایی در نهایت در خصوص وقوع آن عمل و نیز انتساب آن به متهم نظر ماهوی خود را بیان دارد.

دلایل اثبات کننده دعوی اصولا در مرحله تحقیقات مقدماتی در داسرا جمع آوری می گردد و در واقع بهترین زمان برای جمع آوری دلیل در امور کیفری همین مرحله است؛ زیرا با گذشت زمان ادله وقوع جرم ممکن است یا به صورت طبیعی در معرض از بین رفتن قرار بگیرند و یا برای فرار از مسؤولیت کیفری از بین برده شوند. این ادله در پایان تحقیقات مقدماتی مورد ارزیابی قرار

۱- خالقی، نکته ها در آیین دادرسی کیفری، تهران، شعر دانش، ۱۳۹۴، ص ۲۰۴

۲- رحمدل، منصور، آیین دادرسی کیفری، تهران، دادگستر، ۱۳۹۳، ص ۱۲۹

۳- خالقی، پیشین، ص ۶۰۰

۴- پورقاسم، علی، بشیریه، تهمورث، قرارهای تامین کیفری اشخاص حقوقی، فصلنامه تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین الملل، ۱۳۹۸، ص ۱۴۸

گرفته و در صورت وجود دلایل کافی پرونده با صدور قرار جلب به دادرسی و کیفرخواست به دادگاه کیفری ارسال می‌گردد. در دادگاه نیز اصولاً ادله جمع‌آوری شده در مرحله تحقیقات مقدماتی مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌گیرند و براساس آن‌ها قاضی حکم خود را نسبت به پرونده صادر می‌کند. حال در مورد اشخاص حقوقی و ادله اثبات مربوط به دعوی آن در ماده ۶۹۵ 'عنوان شده چنانچه نماینده حقوقی شخص حقوقی مطالبی را علیه شخص حقوقی عنوان کند این مطالب اقرار به حساب نخواهند آمد. از همین رو بر آن هستیم تا در ادامه به بررسی و واکاوی این ماده بپردازیم. از جمله مهمترین مصداق ادله در دعوی اشخاص حقوقی امکان اقرار یا عدم امکان آن توسط نماینده و یا خود شخص حقوقی است.

اقرار به معنای اعتراف به حقی ثابت بر ضرر خود یا نفی حقی برای خود از ذمه دیگری است^۲ و در اصطلاح به معنای اخبار قطعی به نفی حقی از خود یا ثبوت حقی برای غیر می‌باشد^۳. قانونگذار نیز در ماده ۱۶۴ قانون مجازات اسلامی اقرار را بدین شکل تعریف کرده است: اقرار عبارت از اخبار شخصی به ارتکاب جرم از جانب خود اوست. با توجه به توضیحات داده شده و ویژگی‌های ذاتی شخص حقوقی که قادر به صحبت کردن و خبر دادن نسبت به چیزی نیست و خبر نماینده قانونی شخص حقوقی هم خبر به ارتکاب جرم از جانب خود شخص نیست؛ بلکه خبر به ارتکاب جرم از ناحیه شخص دیگری است^۴، ماده ۶۹۵ در راستای ماده ۱۶۵ قانون مجازات اسلامی که اظهارات وکیل علیه موکل و ولی و قیم علیه مولی علیه را اقرار محسوب نموده است، مطالب عنوان شده توسط نماینده حقوقی شخص حقوقی علیه شخص حقوقی را اقرار به حساب نخواهند آورد. لذا در اصل شباهت این دو مورد این است که این اظهار اخبار به ارتکاب جرم از جانب خود آن‌ها نبوده؛ بلکه اخبار به ارتکاب جرم از جانب شخص دیگری است و اظهارات اشخاص مذکور نمی‌تواند اقرار محسوب شود.

گفتار سوم: اجرای احکام مجازات اشخاص حقوقی

مرحله اجرای حکم یکی از مهمترین مراحل دادرسی کیفری است زیرا تمام مراحل قبلی دادرسی که طی شده و در نهایت به این مرحله رسیده، به دنبال احقاق حق بزه دیدگان و ادای تمامی اصول حاکم بر حقوق جزا هستند. قانونگذار در مواد ۴۸۴ تا ۵۵۸ قانون آیین دادرسی کیفری به بحث اجرای احکام کیفری و اقدامات تأمینی و تربیتی پرداخته و در این مواد اقدامات قضایی در این مرحله و وظایف و اختیارات مقامات قضایی مربوطه را نیز معین کرده است. بنابراین می‌توان گفت این اقدام قانونگذار کامل‌ترین اقدام در راستای قانونگذاری در بخش اجرای احکام بوده است.

در رابطه با بحث اجرای احکام اشخاص حقوقی باید عنوان کرد که قانونگذار ایران، نحوه اجرای احکام اشخاص حقوقی را بر اساس ماده ۶۹۳ قانون آیین دادرسی کیفری به مقررات عمومی این قانون ارجاع داده است. با نگاهی به مقررات و اصول حاکم بر این بخش در می‌یابیم که قانونگذار ما در مورد نحوه اجرای عموم مجازات‌ها بدون اعلام شرایط، سکوت اختیار کرده است. بدین شکل که به غیر از بحث اجرای دیه و جزای نقدی، در رابطه با هیچ مجازات دیگری ترتیبی برای اجرای آن‌ها مشخص نگردیده است که این امر به اجرای احکام جرایم اشخاص حقوقی نیز سرایت کرده است. لذا مشخص نیست برای مثال اگر شرکتی به ممنوعیت از اصدار اسناد تجاری یا ممنوعیت از دعوت عمومی برای افزایش سرمایه برای مدتی معین محکوم گردد این ممنوعیت‌ها به چه مرجع یا مراجعی بایستی اعلام گردد و در صورت عدم رعایت این ممنوعیت‌ها از جمله صدور سند تجاری با وجود ممنوعیت چه اقدامی باید توسط قاضی اجرای احکام پذیرد. در هر حال به نظر می‌رسد تنها راه برای رفع ابهام از این موضوع نیاز است قانونگذار اقدام به توصیف قانون یا الحاق مواردی به قانون کند یا قوه قضاییه اقدام به صدور بخشنامه جهت رفع ابهام از این موضوع شود.

نتیجه گیری

مقابله کیفری تخلفات زیست محیطی، ابزاری ضروری برای اطمینان از رعایت قوانین زیست محیطی است. البته هر تخلف زیست محیطی نباید جنایی تلقی شود، اما زمانی که تخلفات جنایی رخ می‌دهند، هم شرکت‌ها و هم افراد باید پاسخگو باشند

۱- ماده ۶۹۵ ق.آ.د.ک عنوان می‌کند: «اظهارات نماینده قانونی شخص حقوقی علیه شخص حقوقی اقرار محسوب نمی‌شود و اتیان سوگند نیز متوجه او نیست».

۲- نجفی جوهری، شیخ محمد حسن، جواهر الکلام، بیروت، دار إحياء التراث العربی، ۱۳۶۲ ش، ج ۲۵، ص ۲

۳- خویی، سید ابوالقاسم، منهاج الصالحین، نجف، مؤسسه الخوئی الاسلامیه، بی تا، ج ۲، ص ۱۹۶

۴- رضایی، کیوان، رجوع از اقرار و شهادت در امور کیفری در فقه مقارن و حقوق موضوعه، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز، استاد ارهنما علی بهرامی نژاد، ۱۳۹۵، صص ۱۲-۱۴

تا از محیط زیست و سلامت عمومی محافظت شود، حاکمیت قانون حفظ شود و مجرمان زیست‌محیطی به عدالت سپرده شوند. از طرف دیگر سیاست قضایی نیز در این حوزه باید قاطع و با تسامح صفر اجرا شود. اما رویکرد کیفری صرف بدون در نظر گرفتن اقدامات پیشگیرانه و واکنش‌های متناسب غیر کیفری که برخی از آنها از جمله آموزش همگانی در قانون شکار و صید بیان شده است به شکل کامل موفق و موثر نخواهد بود؛ لذا به نظر می‌رسد جرم‌انگاری افتراقی جرایم زیست محیطی با استفاده از مجازات‌های متناسب، همچنین تقویت گاردهای حفاظت از محیط زیست و استفاده از قضات دارای تخصص در حوزه محیط زیست و تشکیل دادگاه‌های تخصص در کنار آموزش و اقدامات پیشگیرانه هدفمند در رسیدن به اهداف قوانین زیست محیطی موثر باشد.

منابع

۱. حاجیانی، هادی (۱۳۸۶)، حقوق نمایندگی، تهران: نشر نگار
۲. موذن زادگان، حسنعلی، کوشکی، غلامحسین (۱۳۹۸)، کاربست آیین دادرسی کیفری افتراقی نسبت به اشخاص حقوقی در مرحله تحقیقات مقدماتی، پژوهش حقوق کیفری، ش ۲۹
۳. قنوتی خلف آبادی (۱۳۸۰)، نظریه کلی نمایندگی در حقوق ایران و انگلیس، رساله دکتری حقوق خصوصی، دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس
۴. عبداللهی، فاطمه (۱۳۹۰)، تفهیم اتهام در حقوق ایران و اسناد بین الملل، نشریه قضاوت، ش ۷۱، ۱۳۹۰
۵. دیباجی شیشوان، سمیرا، عزیزی، غلامرضا (۱۳۹۲)، بررسی نهاد تعلیق تعقیب از پیدایش تا تصویب قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲، نشریه کانون مرکز، ش ۳۹-۴۰، ۱۳۹۴
۶. پورقاسم، علی، بشیریه، تهمورث (۱۳۹۸)، قرارهای تامین کیفری اشخاص حقوقی، فصلنامه تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین الملل، ش ۴۶، ۱۳۹۸
۷. خالقی (۱۳۹۴)، نکته‌ها در آیین دادرسی کیفری، تهران: شعر دانش
۸. رحمدل، منصور (۱۳۹۳)، آیین دادرسی کیفری، تهران: دادگستر
۹. پورقاسم، علی، بشیریه، تهمورث (۱۳۹۸)، قرارهای تامین کیفری اشخاص حقوقی، فصلنامه تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین الملل، ش ۴۶
۱۰. نجفی جواهری، شیخ محمد حسن (۱۳۶۲)، جواهر الکلام، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۳۶۲ ش
۱۱. خوبی، سید ابوالقاسم (بی تا)، منهج الصالحین، نجف، مؤسسه الخوئی الاسلامیه، بی تا، ج ۲
۱۲. رضانی، کیوان (۱۳۹۵)، رجوع از اقرار و شهادت در امور کیفری در فقه مقارن و حقوق موضوعه، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز، استاد ارهنما علی بهرامی نژاد.